
Meddelandeblad

Mottagare:

Kommuner: nämnder med ansvar för verksamheter inom hälso- och sjukvård, socialtjänst och LSS,
Landsting: nämnder med ansvar för verksamheter inom hälso- och sjukvård, tandvård samt LSS,
Samverkansnämnder, Förvaltningschefer inom kommun och landsting med ansvar för hälso- och sjukvård, tandvård, socialtjänst samt LSS,
Vårdgivare, De som bedriver verksamheter inom socialtjänst och LSS, Statens institutionsstyrelse,
Utförare av personlig assistans enligt socialförsäkringsbalken, Verksamhetschefer, Medicinskt ansvariga sjuksköterskor och Skolledare

Nr 9/2012
Oktober 2012

Patientens rätt till fast vårdkontakt – verksamhetschefens ansvar för patientens trygghet, kontinuitet och samordning

Patientens ställning i vården behöver stärkas. Vårdgivare och verksamhetschefer behöver därför vidta åtgärder för att öka medvetenheten om hur en fast vårdkontakt ska fungera. Det här meddelandebladet är till för att hjälpa vårdgivare och verksamhetschefer med det arbetet, och med att ta fram rutiner och styrdokument för att uppfylla bestämmelsen om fast vårdkontakt.

Fast vårdkontakt ersätter patientansvarig läkare

Den 1 juli 2010 infördes en ny bestämmelse i 29 a § hälso- och sjukvårdslagen (1982:763), HSL. Enligt den nya bestämmelsen ska verksamhetschefen se till att vården tillgodoser patientens behov av trygghet, kontinuitet, samordning och säkerhet. Verksamhetschefen ska utse en fast vårdkontakt för patienten om det är nödvändigt, eller om en patient själv begär det. Det ersätter det tidigare kravet på att utse en patientansvarig läkare, PAL.

Enligt tidigare lagstiftning var vårdgivarna ansvariga för att tillgodose patientens behov av trygghet, säkerhet och kontinuitet. Patienternas behov av samordning och kontinuitet i vården skulle bevakas och tillgodoses genom möjligheten att välja en fast läkarkontakt i primärvården och hälso- och sjukvårdens skyldighet att utse en patientansvarig läkare. Men att ha en patientansvarig läkare har inte haft avsedd effekt, och vården har inte heller tillämpat funktionen på det sätt som det var tänkt. Socialstyrelsen har gjort

två utvärderingar (1995 och 2000) som visar att ansvaret för patientens behov av samordning, kontinuitet och trygghet bör ligga på fler personer från flera yrkesgrupper som är i kontakt med patienten, dvs. teamet, enheten eller avdelningen.¹

Därför har lagstiftaren beslutat ta bort bestämmelsen om patientansvarig läkare och ersätta den med en skyldighet för verksamhetschefen att utse en fast vårdkontakt för patienten.

Socialstyrelsen har följt upp lagändringarna

2011 gav regeringen Socialstyrelsen i uppdrag att följa upp lagändringen i 29 a § hälso- och sjukvårdslagen. Myndigheten skulle också följa upp ändringarna i 2 b och 3 a §, om utökad information samt förnyad medicinsk bedömning.

Målet med lagändringarna är att stärka patientens ställning i enlighet med regeringens proposition *Stärkt ställning för patienten – vårdgaranti, fast vårdkontakt och förnyad medicinsk bedömning*.

För de kommuner, vårdcentraler och landsting som har svarat på Socialstyrelsens enkät visar uppföljningen följande.

- Endast 14 procent av kommunerna, 20 procent av vårdcentralerna och 20 procent av landstingen har tagit fram rutiner för hur en fast vårdkontakt ska arbeta.
- Knappt 60 procent av landstingen har informerat sin personal om lagändringen.
- Knappt 50 procent av landstingen har på något sätt informerat allmänheten om rätt till fast vårdkontakt.
- Endast ett landsting har information om fast vårdkontakt på sin webbplats.
- En minoritet av landstingen har information om fast vårdkontakt på landstingens informationswebbplats 1177.

Bättre information på webbplatser och inom verksamheterna

Landstingens webbplatser och informationssidan 1177 behöver förbättra informationen om fast vårdkontakt och förnyad medicinsk bedömning. Vårdgivare och verksamhetschefer behöver förtydliga hur bestämmelsen om fast vårdkontakt omsätts i praktiken och vilka befogenheter den fasta vårdkontakten ska ha, eftersom många är osäkra på det i hälso- och sjukvårdsverksamheterna. Det gäller särskilt samverkan med andra verksamheter.

Fast vårdkontakt

Hälso- och sjukvården ska samordna vårdinsatser från olika enheter och vårdgivare samt andra berörda myndigheter. Det är alltså inte patientens ansvar. Det är tydligt i bestämmelsen i 29 a § hälso- och sjukvårdslagen om fast vårdkontakt:

”Verksamhetschefen ska säkerställa att patientens behov av trygghet, kontinuitet, samordning och säkerhet i vården tillgodoses. Om det är nödvändigt för att tillgodose dessa behov, eller om en patient begär det, ska verksamhetschefen utse en fast vårdkontakt för patienten”.

¹ Regeringens proposition 2009/10:67 s. 32-33 – Stärkt ställning för patienten, vårdgaranti, fast vårdkontakt och förnyad medicinsk bedömning.

Bestämmelsens syfte är att förbättra patientens ställning och se till att patienterna får möjlighet till delaktighet och självbestämmande i kontakterna med hälso- och sjukvården.

Bestämmelsen säger att verksamhetschefen alltid ska utse en fast vårdkontakt på patientens begäran, oavsett om det anses behövt eller inte. En fast vårdkontakt kan vara någon ur hälso- och sjukvårdspersonalen, till exempel en läkare, sjuksköterska eller psykolog. Värt att notera är också att den fasta vårdkontakten inte behöver tillhöra hälso- och sjukvårdspersonalen utan att det lika gärna kan vara någon ur den administrativa personalen. Patientens önskemål om vem som ska vara den fasta vårdkontakten ska tillgodoses så långt det är möjligt.²

Den fasta vårdkontakten kan behöva vara en läkare för vissa sjukdomstillstånd. För patienter med livshotande tillstånd ska den fasta vårdkontakten vara en legitimerad läkare med ansvar för att samordna och planera patientens vård.³

Trygghet, kontinuitet och samordning

Den fasta vårdkontaktens uppgift är att överblicka patientens hela vårdsituation och därigenom skapa trygghet, kontinuitet och samordning. När en patient har kontakt med flera enheter och vårdgivare kan den fasta vårdkontakten till exempel hjälpa patienten att

- samordna vårdens insatser
- informera om vårdsituationen
- förmedla kontakter med andra relevanta personer inom hälso- och sjukvården
- vara kontaktperson för andra delar av hälso- och sjukvården och för socialtjänsten samt i förekommande fall med andra berörda myndigheter, till exempel Försäkringskassan.⁴

Vissa patienter kan behöva fler än en fast vårdkontakt, till exempel om patienten har kontakt med flera olika delar av sjukvården, olika enheter eller vårdgivare, eller både kommunal och landstingskommunal hälso- och sjukvård. De fasta vårdkontakterna ska då kunna samverka och samordna insatser för en enskild patient. Men för att hälso- och sjukvården ska kunna samordna insatser och förmedla information, till exempel till andra myndigheter, måste också patienten samtycka och verksamheterna måste beakta bestämmelserna om sekretess.

Det finns också en begränsning i att det är verksamhetschefen som har ansvaret för den fasta vårdkontakten. Därför begränsas även vårdkontaktens ansvarsområde av verksamhetschefens ansvarsområde.⁵

Rutiner och modeller

Lagstiftning eller förarbeten ger inget stöd för hur vårdgivare och verksamhetschefer ska arbeta med fast vårdkontakt. Men landsting, kommuner och övriga vårdgivare ska

² Prop. 2009/10:67 s 61

³ 2 kap. 3 och 4 §§ Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd, SOSFS 2011:7, om livsuppehållande behandling

⁴ Prop. 2009/10:67 s 62

⁵ Prop. 2009/10:67 s 62

organisera verksamheten så att vården för den enskilda patienten samordnas på ett ändamålsenligt sätt. Det framgår av förarbetena till hälso- och sjukvårdslagen.

Landsting, kommuner och vårdgivare måste se till att det finns rutiner och modeller på en övergripande nivå för att tillgodose patienters behov av trygghet, samordning, kontinuitet och säkerhet i hälso- och sjukvården. Olika vårdgivare måste skapa rutiner för samverkan sinsemellan, till exempel fasta vårdkontakter som samverkar med varandra.⁶

Verksamhetschefens ansvar för patienten kompletteras därför också av bestämmelser om huvudmännens ansvar för⁷

- **samverkan vid in- och utskrivning**
Lagen (1990:1404) om kommuners betalningsansvar för viss hälso- och sjukvård, SOSFS 2005:27
- **överföring av information vid in- och utskrivning**
SOSFS 2005:27
- **samordning av individuell plan**
3 f § HSL, 2 kap. 7 § SoL, 16 § LPT
- **samordning av habilitering och rehabilitering**
3 b och 18 b §§ HSL, SOSFS 2007:10
- **ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete.**
SOSFS 2011:9

Dessa bestämmelser, föreskrifterna och allmänna råden beskriver hur huvudmännen ska fördela ansvaret för insatser, medan bestämmelsen om verksamhetschefens ansvar och fast vårdkontakt tydliggör ansvaret på verksamhetsnivå. Verksamhetschefen ansvarar för att det finns rutiner och modeller som gör det möjligt att upprätthålla en god kontinuitet och samverkan i vårdprocessen inom och mellan olika

- yrkesgrupper
- funktioner
- enheter
- nivåer
- verksamheter
- ansvarsområden
- vårdgivare.

Det finns olika lösningar för att uppnå en god kontinuitet och samverkan. Till exempel kan verksamheterna skapa arbetsteam, och sätta upp rutiner för när en fast vårdkontakt bör utses, vilken personal som kan ta på sig en sådan uppgift samt vilken typ av uppgifter som kan ingå i uppdraget. Rutinerna behöver också stämmas av med angränsande verksamhetsområden och vårdnivåer.⁸

⁶ Prop. 2009/10:67 s 63

⁷ Socialstyrelsens handbok Din skyldighet att informera och göra patienten delaktig, s. 51-55

⁸ Socialstyrelsens handbok Din skyldighet att informera och göra patienten delaktig, s. 52

Vägledning och stöd för att informera

När vårdgivare och verksamhetschefer ska ta fram rutiner och olika typer av styrdokument för arbetet med en fast vårdkontakt, finns Socialstyrelsens handbok *Din skyldighet att informera och göra patienten delaktig* som underlag.

Socialstyrelsen har också tagit fram patienthandboken *Min guide till säker vård*, som stöd för att informera patienter och anhöriga. Handboken vänder sig främst till patienter som får upprepad vård och behandling. Den innehåller utförlig information om fast vårdkontakt.

Denna information (art nr 2012-10-21) kan laddas ner och beställas från Socialstyrelsens webbplats: www.socialstyrelsen.se/publikationer. Den kan även beställas från Socialstyrelsens kundtjänst, 120 88 Stockholm, fax 08-779 96 67.

Publicerad: www.socialstyrelsen.se, 2012